

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-32>

BENEFITS AND GUARANTEES FOR PERSONS WITH DISABILITIES IN THE FIELD OF JUSTICE

ПІЛЬГИ ТА ГАРАНТІЇ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ

Kuvila O. I.

*Postgraduate Student at the Department of
Constitutional, Administrative and
Financial Law
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University
of Management and Law
Khmelnytskyi, Ukraine*

Кувіла О. І.

*аспірант кафедри конституційного,
адміністративного
та фінансового права
Хмельницький університет
управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

Національним законодавством для осіб з інвалідністю з урахуванням наявних у них порушень та спричинених такими порушеннями особливостей представників цієї категорії населення передбачено низку пільг та гарантій, які сприяють їхньому доступу до правосуддя.

Серед відповідних **пільг**, які прямо чи опосередковано стосуються людей з інвалідністю:

– *пільги щодо сплати судового збору*. Зокрема, відповідно до статті 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються, окрім іншого:

- 1) особи з інвалідністю внаслідок Другої світової війни;
- 2) особи з інвалідністю I та II груп, законні представники дітей з інвалідністю і недієздатних осіб з інвалідністю;
- 3) позивачі – у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 4) особи, які страждають на психічні розлади, та їх представники – у справах щодо спорів, пов'язаних із розглядом питань стосовно захисту прав і законних інтересів особи під час надання психіатричної допомоги [7];

– *звільнення від сплати державного мита* осіб з інвалідністю внаслідок Другої світової війни, осіб з інвалідністю I та II груп, громадських організацій осіб з інвалідністю, їх підприємств та установ.

Відповідні норми закріплено у статті 4 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» [4].

Для визначених законодавством категорій осіб гарантовано право на отримання низки правових послуг у рамках безоплатної вторинної правової допомоги (захист; здійснення представництва інтересів у судах, органах влади, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру). До таких осіб, у тому числі, належать:

1) особи з інвалідністю, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб;

2) особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження чи позбавлення цивільної дієздатності та поновлення цивільної дієздатності (протягом розгляду справи в суді);

3) особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку (протягом розгляду справи в суді) [3].

Що стосується *гарантій* для осіб з інвалідністю, серед них безпосередньо в рамках процесуальних проваджень варто виокремити:

– *можливість представництва й захисту в судовому процесі прав, свобод та інтересів* осіб, якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє (стаття 13 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК). Водночас згідно зі статтею 59 ЦПК права, свободи та інтереси малолітніх осіб віком до чотирнадцяти років, а також недієздатних фізичних осіб захищають у суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом; неповнолітніх осіб віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть захищати в суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, піклувальники чи інші особи, визначені законом [8];

– *представництво у суді прокурором інтересів громадянина* (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист [6];

– *обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні* щодо осіб:

1) які внаслідок психічних чи фізичних порушень (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, – з моменту встановлення цих порушень;

2) стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, – з моменту встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності (стаття 52 Кримінального процесуального кодексу України (КПК) [2];

– *залучення перекладача жестової мови* в разі участі в судовому процесі людини з порушеннями слуху та/або мовлення (стаття 71 Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ), стаття 68 КПК, стаття 75 ЦПК) [1; 2; 8];

– *заборону застосування приводу свідка* до осіб з інвалідністю першої або другої груп у рамках кримінального судочинства (стаття 140 КПК) [2];

– *заборону застосування приводу до суду* до осіб з інвалідністю першої або другої груп у рамках адміністративного та цивільного судочинства (стаття 148 КАСУ, стаття 147 ЦПК) [1; 8];

– *можливість допиту судом свідка за місцем його проживання (перебування)*, якщо він не може прибути в судове засідання внаслідок інвалідності, (стаття 212 КАСУ, стаття 230 ЦПК) [1; 8];

– *можливість участі свідка в судовому засіданні в режимі відеоконференції*, якщо він не може з'явитися до суду через інвалідність, незалежно від заперечень учасників (стаття 65 КАСУ, стаття 69 ЦПК) [1; 8].

Ще однією вагомою, якщо не визначальною, гарантією для доступу осіб з інвалідністю до правосуддя є норма статті 26 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» про обов'язок установ (зокрема й судів) створювати умови для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю (у тому числі осіб з інвалідністю, які використовують засоби пересування та собак-поводирів) до об'єктів фізичного оточення [5].

Резюмуючи, законодавство містить незначну кількість норм та положень, якими встановлюються спеціальні права і гарантії для осіб з інвалідністю, спрямовані на забезпечення їх доступу до правосуддя. Відповідні гарантії не враховують повною мірою всі питання, пов'язані з інвалідністю та її впливом на доступ людини з тими чи іншими порушеннями до зазначеної сфери. Крім того, потрібно зазначити, що законодавчі акти, якими регламентуються питання у сфері правосуддя, потребують внесення змін у частині заміни таких слів, наприклад, як

«вада», які є неприйнятними з урахуванням міжнародного законодавства і національної практики щодо вдосконалення нормативно-правових актів із метою їх приведення у відповідність до світових стандартів.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 черв. 2011 р. № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.
4. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січ. 1993 р. № 7-93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93#Text>.
5. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 берез. 1991 р. № 875-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. № 21. 1991. Ст. 252.
6. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
7. Про судовий збір: Закон України від 8 лип. 2011 р. № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>.
8. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.